QuAderns-e
Institut Català d'Antropologia

Número 20 (2) Any 2015 pp. 162-164
ISSN: 1696-8298
www.antropologia.cat

Ressenya:

FRIGOLÉ REIXACH, Joan (2015) *Las conversaciones y los días en Calasparra. Diario etnográfico 1971-1974*, València: Editorial Neopàtria

REBUT:25.09.2015 // ACCEPTAT: 16.10.2015

Camila del Mármol Cartañá

Universitat de Barcelona

Las conversaciones y los días en Calasparra, darrer llibre publicat pel Joan Frigolé, és una mostra més de l'interès del reconegut antropòleg català en explorar els límits i les possibilitats de l'etnografia. El seu compromís amb la metodologia bàsica per a la construcció etnogràfica es posa de manifest al llarg de tota la seva obra; en molts treballs ens deixa entreveure la seva capacitat de copsar les diferents realitats socials i la preocupació teòrica i metodològica per repensar el que ell considera el pilar de l'edifici antropològic. Aquest interès constant està present des del seu primer article publicat (Frigolé 1980), en el que explora els problemes de la delimitació de l'objecte de recerca i anàlisi en antropologia. Els treballs sobre Calasparra, com per exemple "Religión y política en un pueblo murciano entre 1966-1976", i el llibre editat posteriorment *Un hombre*, són també una mostra del seu virtuosisme etnogràfic. En un article de 1998, Frigolé analitza el que ell denomina com a "incomprensió etnogràfica", resseguint una sèrie de inconsistències que es fan paleses a l'obra de Vincent Crapanzano centrada en la figura del seu informant, Tuhami. La crítica plantejada és una mostra clara d'una qualitat que sempre he observat al llarg de la trajectòria etnogràfica d'en Joan Frigolé: un respecte profund, personal però també teòric i metodològic cap a les persones que habiten i produeixen les realitats socials estudiades. Es tracta d'un compromís vocacional, un anhel incansable per reproduir fidelment el testimoni d'una societat i una cultura en el temps i l'espai en el que habiten. Però sobretot la consciència profunda, carregada de frisança i d'una responsabilitat moral consistent, de la importància del seu paper com a etnògraf.

Aquest llibre és per tant una mostra més d'aquest anhel. En un acte de transparència acadèmica i metodològica, l'antropòleg publica una gran part de les notes de camp del seu primer treball a Múrcia. La publicació dels diaris de camp és poc habitual en la nostra disciplina i ens ofereix una oportunitat única per reflexionar sobre la pràctica de camp i la recerca etnogràfica. Si bé existeixen alguns projectes i

experiències prèvies en la difusió de notes de camp (veure Snajek 1990, Narotzky ms) no es tracta en cap cas d'un fet habitual. El llibre ens permet pensar en les qüestions plantejades per Snajeck (1990) en relació a la responsabilitat de l'etnògraf de fer públiques les dades de camp, la seva realització i ús posterior, o si poden ser aprofitades o no per altres investigadores (i un llarg etcètera). La postura den Frigolé és clara:

> El diario de campo es un testimonio directo de una sociedad y una cultura en un lugar y época específicos y constituye un documento histórico de primer orden. La publicación de un diario es un acto de transparencia científica, que hay que compatibilizar con la confidencialidad a que está obligado el antropólogo. La publicación de diarios de campo puede posibilitar el estudio de las prácticas etnográficas y sus estilos en el contexto de la historia de la disciplina y de la sociedad. (2015:17).

L'accés a aquestes dades serveix també per aprofundir en l'obra de Joan Frigolé. L'estil directe el que ens té acostumats en els seus treballs es fa palès també en aquest llibre. Sense embuts, el "realisme etnogràfic" (Lewis 1959) de l'autor ens ha enfrontat a realitats socials específiques i ens va oferir sempre la possibilitat de endinsar-nos en elles de la mà dels seus informants. A la seva obra, la teoria és utilitzada com a una eina, com un marc en el que les vicissituds de la vida quotidiana adquireixen un significat més ampli. En cap cas el marc teòric obscureix la presència de les persones. La publicació del diari ens permet entrar una mica més en la vida d'aquesta gent, però també en la construcció de les dades etnogràfiques i en la importància de la personalitat de l'investigador. Com a documents històrics, aquests diaris no són simplement un legat per a la societat en que es centren, sinó que també són una mostra històrica de gran importància sobre com la pràctica etnogràfica és desenvolupada en un temps i en un context concret.

També és destacable la dimensió humana del llibre. La presentació, a càrrec de Virgina, la neta del Choncho, esparter i un dels informants principals d'en Frigolé, ens ofereix un exemple dels diferents impactes que pot tenir l'etnografia en la vida de la gent implicada. Virginia explica com la lectura del diari li va permetre repensar el passat de Calasparra, la seva pròpia identitat i la de la seva família. De la identitat d'esparter només havien sobreviscut alguns tòpics i llocs comuns que tan bé coneixem com identificadors de l'estigma que es projecta sobre els exclosos i explotats en moments i contexts històrics diversos. Eren considerats per la gent de la seva generació, ens diu la Virginia, com associats a dos conceptes: alcohol i misèria. Aquestes prejudicis forts i carregats de desprestigi i desvaloració funcionen també amagant passats locals, destinant certs fragments de la història a la vergonya i a l'oblit. El treball etnogràfic a Calasparra, i la publicació d'aquests diaris, produeixen una recuperació i revalorització del passat, no només en termes de patrimoni sinó també com una ofrena i una proposta de reflexió social conjunta sobre el passat local que permet noves maneres d'entendre el present i imaginar el futur. Aquest llibre és una constatació viva d'això. De la importància de l'etnografia i dels diferents impactes que pot assolir a nivell social, i de la seva rellevància com a característica fonamental que fa a la disciplina antropològica i que el Joan Frigolé em va ajudar a entendre com sempre centrada al voltant de les persones i de la seva vida.

Les contribucions a l'etnografia de Joan Frigolé, i especialment aquesta darrera que esperem no sigui la última, ens permeten recuperar una herència teòrica i metodològica de primer ordre i que fa a la singularitat de la nostra disciplina.

QUADERNS-E, **20 (2)**, 162-164
ISSN 1696-8298 © QUADERNS-E DE L'ICA

Bibliografia

FRIGOLÉ, J. (1980) "El problema de la delimitació de l'objecte d'investigació i anàlisi en antropologia. Crítica d'alguns models emprats per a l'estudi de la Península Ibérica", *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia* 2, pp. 163-179.

FRIGOLÉ, J. (1983) "Religión y política en un pueblo murciano entre 1966 y 1976: la crisis del nacionalcatolicismo desde la perspectiva local", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas* 23, pp. 77-126.

FRIGOLÉ, J. (1997) *Un hombre: género, clase y cultura en el relato de un trabajador*, Barcelona: Muchnik Ed.

FRIGOLÉ, J. (1998) "Incomprensión etnográfica y racionalizaciones". *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia* 12, pp. 61 - 76.

LEWIS, O. (1959) *Five families. Mexican case studies in the culture of poverty*, Nova York: Basic Books Inc.

NAROTZKY, S. (manuscrito) *Joan Frigolé, un hombre.* No publicado.

SANJEK, R. (1990) The Makings of Anthropology, Ithaca: Cornell University Press.

© Copyright Camila del Mármol Cartañá, 2015

© Copyright *Quaderns-e de l'ICA*, 2015

Fitxa bibliogràfica:

DEL MÁRMOL CARTAÑÁ, Camila. (2015), "Ressenya: FRIGOLÉ REIXACH, Joan (2015) *Las conversaciones y los días en Calasparra. Diario etnográfico 1971-1974*, València: Editorial Neopàtria", *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 20 (2), Barcelona: ICA, pp. 162-164. [ISSN 169-8298].